

ANNO DOMINI CCCLXXVII.

SANCTUS PACIANUS

BARCILONENSIS EPISCOPUS.

(Ex Galland. Vet. Patr. Biblioth. t. VII.)

PROLEGOMENA.

I. Pacianum, extremum licet, Hispanarum decus, A ex uno tamen Hieronymo inter veteres compertam habemus; qui et paucula de eo memoriae tradidit: unde sua reliqui sequioris aevi scriptores hausisse noscuntur. Discimus ergo ex Doctore maximo (a), sanctum Pacianum *Barclonæ in Pyrenæi jugis episcopum castitate et eloquentia floruisse, eumque tam vita quam sermone clarum, sub Theodosio principe jam ultima senectute vitam cum morte commutasse: ut propterea maxime claruerit beatus antistes circa Christi annum cccclxx, qui scilicet anno cccclxx, quo de eo scribebat Hieronymus, jam e vivis excesserat.* Alibi vero sanctus Doctor ejus generis nobilitatem satis prodit, dum *Dextrum, cui et librum suum de Viris illustribus nuncupavit, nostri Paciani filium, nondum ad sacerdotium evecti, clarum apud sæculum et Christi fidei deditum memorat (b).* Qua de re alto in loco mentionem rursus inficiens, hæc habet (c): *Ante annos ferme decem, cum Dexter amicus meus qui præfecturam administravit prætorii, me rogasset ut auctorem nostræ religionis ei indicem texerem, etc.* Sic Hieronymus anno cccclxx de Dextro Paciani filio; qui postquam anno cccclxxxviii creatus fuit sub Theodosio magno comes rei private, anno demum cccclxxv sub Honorio præfecti prætorio manere functus fuisse traditur, ut ex prosopographia Codicis Theodosiani colligimus (d).

II. Atque hæc ab Hieronymo de Paciani cum nostri genere, tum vitæ integritate, episcopalis officii administratione ac doctrinæ laude, litterarum monumentis mandata comperimus, qui et ista de eo

(a) Hieron. de Vir. illustr., cap. 106.

(b) Id., ibid., cap. 132.

(c) Id., lib. vi, contra Rufin., § 24.

(d) Cod. Theod., tom. VI, part. II, pag. 40, edit. noviss.

testata reliquit (e): *Scriptis, inquit, Pacianus varia opuscula, de quibus est Cervus, et contra Novatianos.* Et primum quidem hic nominatum opusculum, *Cervus* inscriptum, prorsus interiit. Ejus meminit sanctus Pater in iis quæ adhuc superant (f): ad quem locum de insolenti operis inscriptione nonnulla ex Cangio monuimus, quibus addas maxime velim cl. Tillemontio observata (g).

Exstat vero alteram cujus meminit Hieronymus, Paciani opus *contra Novatianos*, tres videlicet ipsius epistolæ ad Sympronianam Novatianam; quarum *prima de Catholico nomine, secunda de Symproniani litteris, tertia demum contra tractatus Novatianorum* servantur inscriptæ: easque post annum cccclxxxv ab auctore conscriptas hinc arguit laudatus Tillemontius (h), quod Apollinaristas memoret (i).

Has porro epistolas excipit præclarum sane opusculum, *Parænesis seu libellus exhortatorius ad pœnitentiam*: cui denique accedit *Sermo de Baptismo*: utrumque nimirum inter ea varia opuscula reponendum quæ, Hieronymo teste, scripturæ commississe perhibetur noster Barcilonensis antistes.

Hæc autem omnia Paciani opera ex principe Tiliana editione sedulo recensuimus; in capita seu sectiones distinximus, quæ antea minus cominodè continuo ductu ferebantur descripta: sed in illud maxime animum intendimus, quo textus in præcedentibus editis, pluribus in locis depravatus, ad pristinam integritatem restitueretur, aliquot subinde observationibus ad veram lectionem confirmandam subjectis.

C (a) Hieron. de Vir. illustr., cap. 106.

(f) Pacian. Paræn. ad pœnit., § 1. Vide infra.

(g) Tillem. Mem. eccl., tom. VIII, pag. 539.

(h) Id., ibid.

(i) Pacian. epist. 1, § 5. Vid. infra.

SANCTI PACIANI

EPISTOLÆ TRES

AD SYMPRONIANUM NOVATIANUM.

EPISTOLA I.

De Catholico nomine.

Pacianus Symproniano fratri salutem.

I. Si non carnalis intentio, sed, ut ego arbitror,

D *sententia spiritualis est, domine, quod ex nobis fidem catholice veritatis examinas: tu potissimum quæ vel quam diversa sequeris indicare debueras, qui a rivulo procul in quantum apparere exorsus, fontem*

atque originem principis Ecclesie non tenebas : A te, atque causa potissimum de unitate corporis nostri solvisset, aperires : vidari enim eas partes oportet quibus medicina depositur. Nunc clauso, et ita dixeris, litterarum causa, quæ membra nobis potissimum curanda sint non videmus. Tantæ enim a capite christiano hæreses existerunt, et nominum ipsorum sit volumen immensum. Nam ut Judæorum hæreticos prætermittam, Dositheum Samaritanum, Sadduceos et Phariseos : quanti apostolorum temporibus exerserint, dinumerare perlongum est : Simon magus, et Menander, et Nicolaus, et ceteri quos fama recondit obscura. Quid ^a posterioribus temporibus Ebion, et Apelles, et Marcion, et Valentinus et Cerdon : nec longe post eos, Cataphryges et Novatiani, ut examina novella præteream? Quis ergo **B** mihi primum per litteras refutandus est? Ipsa, si voles, nomina omnium charta non sequiet : nisi quod scriptis tuis, penitentiam atque quaque damnantibus, secundum Phrygas te assensisse pronuntias : Verum his ipsis, domine charissime, tam multiplex et diversus est error, ut non hoc unum in illis quod contra penitentiam sapiunt, sed quasi quaedam capita Læza cadenda sint.

H. Et primum hi plurimis nituntur auctoribus : non puto, et Græcus Blastus ipsorum est : Theodotus quoque et Praxeas, vestros aliquando docuere : ipsi illi Phryges nobiliores qui se auctores mentiuntur a Laycio, se institutos a Proculo gloriantur : Montanum et Maximillam et Priscillam secuti, quam multiplices controversias excitarunt de Paschali die, de Paraclito, de apostolis, de prophetis : multaque alia, sicut et hæc de Catholico nomine, de venia penitentia. Quare si omnia ista discutere velimus, docili presentia opus est : si hæc sola quæ scribis non satis instruerem, tamen quia quomodo admirantibus servandum est, informandi tui gratia, summam ad ea de quibus scribere dignatus es colloquimur. Si quid scire plenius de nostro voles, oportet ut de tuo profiteri simpliciter ; ne obscurius consulendo, non scire nos facias, utrum interrogas an læcesses. Interea quod ad presentes pertinet, ante omnia te regnum volo, ne ob hoc ipsam auctoritatem numeris errori ; quod, sicut vis, per orbem totum nullus intus est qui te revinceret, aut persuadere tibi possit contra quam crederes. Nam **D** et ei nos impletes, fidelis Deus, qui negare se nos potest (1^a Tim., ii, 15). Tam porro, quod ^b obtinendo, sacerdotibus Dei diu contumere non licebat. Nos, inquit Apostolus, talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei (1 Cor., xi, 16). Post unam correctionem (Tit., iii, 10), sicut scis ipse, contentiosus omittitur. Persuadere autem quis aliquid possit invito? Tua ergo, frater, non illorum culpa est, si

tibi quod erat optimum, nemo percessit. Nam et hodie in potestate tua est ut nostra etiam scripta cœtemnas, si ea mavis vincere quam probare. Ceterum et ipsi Domino et apostolis ejus plurimi resisterunt ; nec persuaderi veritas cuiquam potuit, nisi ei propria religione consentit. Itaque, domine, et nos non ea fiducia scripsimus, qua repugnantem aliquid persuadere possimus ; sed ea fide qua volenti bonæ pacis adiutorem non negemus ; quæ si anime tuo et cordi est, de Catholicis nomine nullum habet esse luctamen. Si enim per Deum id populus noster adipiscitur ; nec interrogandum est, præcedente auctoritate divina : si per hominem ; quando usurpatum, detegendum. Tunc si bonum nomen est, non recipit odium : si malum, caret invidia.

M. Novatianos audio de Novato aut Novatiano vocari : secum tamen in his, non nomen accuso : nec Montano aliquis aut Phrygius nomen objecit. Sed sub apostolis, inquis, nemo Catholicus vocabatur. Esto, sic fuerit, vel aliud indulge. Cum post apostolos hæreses exatississent, diversisque nominibus columbarum Dei atque reginam lacerare per partes et scindere cœterentur : nonne cognomen suum plebs apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret unitatem, ne intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra laceraret? Nonne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego forte ingressus populosam urbem hodie, cum Marcionitas, cum Apollinarianos, Cataphrygas, Novatianos et ceteros ejusmodi comperissem, qui se christianos vocarent : quo cognomine congregationem meam plebs agnoscerem, nisi Catholica diceretur? Age, quis cæteris plebibus nomina tanta largitus est? Cur tot urbibus, tot nationibus eam quaque descriptio est? Ipse ille qui catholicum nomen interrogat, causam sui nominis neci, si responsum unde mihi traditum est. Certe non est ob homine mutatum, quod per sæcula tanta non cecidit. Catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores. Multos nos Spiritus sanctus oleavit, quem paraclitum apostolis et magistrum Deus misit e caelis ; multa ratio, sicut dicit Paulus, et honestas, et, ut ait, ipsa natura. Quid? Parva nobis de apostolicis viris, parva de primis sacerdotibus, parva de beatissimo Cypriano martyre atque doctore currit auctoritas? An volumus docere doctorem? An sapienter illo sumus, et spiritu carnis inflatur adversus eum, quem æterni Dei testem nobilis error et clarissima passionis corona produxit? Quid tot earum partium sacerdotes, quos per totum orbem cum eodem Cypriano pax una solidavit? Quid tot annosi episcopi, tot martyres, tot confessores? Age. Si illi usurpando nomini hinc auctores idonei non fuerint, nos idonei erimus negando? Et nostram potius auctoritatem patres sequen-

pora Joannis apostoli referendus videtur.

^b Obtinendo. Itæ ex contextu rescriptimus. Fideli, obtinendo. Id.

^a Quid posterioribus temporibus, Ebion? Judicy Cotelerio ad Constit. Apost., lib. vi, cap. 6, hæc Paciani verba benignè interpretato egent. Ortus enim Ebionæorum cum Epiphanio et Hieronymo ad tem-

tur, et emendanda sanctorum cedet antiquitas, et jam putrescentia vitii tempora canones apostolicæ antiquitatis eradent?

IV. Nec tamen æstues, frater: Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen. Illud me nuncupat; istud ostendit: hoc probor, inde significor. Et si reddenda postremo Catholici vocabuli ratio est, et exprimenda de græca interpretatione Romana: Catholicus, ubi unum, vel, ut doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum scilicet Dei. Unde Apostolus: *Si in omnibus obedientes estis* (II Cor. II, 9). Et iterum: *Sicut enim per inobedientiam unius peccatores constituti sunt multi: sic per dicto audientiam unius, iusti constituentur multi* (Rom. V, 19). Ergo qui Catholicus, idem iusti obediens. Qui obediens, idem est Christianus: ita Catholicus, Christianus est. Quare ab hæretico nomine noster populus hac appellatione dividitur, cum Catholicus nuncupatur: sed et si Catholicus ubique unum est, sicut superiores putant, id ipsum David indicat dicens: *Astitit regina in veste aurata et variegata* (Psal. XLIV, 10), hoc est, una in omnibus. Et in Cantico canticorum Sponsus hæc loquitur: *Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa est genitrici suæ* (Cant., VI, 8). Et iterum: *Adducentur regi virgines post eam* (Ps. XLIV, 15). Et adhuc: *Adolescentulæ, quarum non est numerus* (Cant. VI, 7). Ergo in omnibus una, et una super omnia.

V. Si rationem nominis quæris, apparet. De pœnitentia vero, Deus præstet ut nullis fidelibus necessaria sit; nemo post sacri fontis auxilium, foveam mortis incurrat: nec tarda solamina ingerere sacerdotes aut docere cogantur, ne peccandi iter aperiant, dum peccanti remediis blandiantur. Sed nos hanc indulgentiam Dei nostri miseris, non beatis, nec ante peccatum, ^a sed peccata detegimus: nec sanis medicinam, sed male habentibus nuntiamus. Si nihil in baptizatos possunt nequitiae spirituales, nihil fraus illa serpentis quæ primum subvertit hominem, quæ posteris ejus tot titulos damnationis impressit; si recessit a mundo, si regnare jam cœpimus, si nullum oculis, nullum manibus, nullum mentibus nostris crimen obrepit; abjiciatur hoc Dei donum, repellatur auxilium, nulla exomologesis, nulli gemitus audiantur; contemnat omne remedium superba iustitia. Quod si hæc homini suo Dominus providit; si idem stantibus præmia, qui jacentibus remedia largitus est: desinite divinam accusare pietatem, aut tot cœlestis clementiæ titulos objectu rigoris eradere, aut gratuita Domini bona inobsecrabili asperitate prohibere.

^a Sed peccata. Sed post peccata legendum videtur. Atque ita ediderunt Lugdunenses.

^b Et qui reflectat. . . irrogatam. Veterem interpretem secutus, hunc Joëlis II, 13, locum tum hic, tum infra, epist. 3, cap. 21, reddit auctor juxta LXX, καὶ μετανοοῦν ἐπὶ ταῖς κακίαις. Vulg. præstabilis super malitia. Eodem modo quo sanctus Pater noster, recitat eadem Joëlis verba sanctus Cyprianus de Laps., ad finem, de Bono patient. sub init., et epist. 55 ad Antonian., pagg. 138, 211 et 111, edit. Oxon. At ubique pro reflectat legit flectat, et irrogatas pro irro-

gatas: quam equidem posteriorem lectionem alteri Cyprianicæ prætulim.

^c Producta. Ita quoque Tertullianus, de Pud., c. 8: Minor filius, producta substantia Dei, in aliena regione mendicat.

^d Nepotata. Perperam rescripsere Lugdunenses epotata. Tertullianus in Apolog., cap. 46: Aristippus in purpura sub magna gravitatis specie nepotatur. Ad quem locum notat Havercampius, verbum hujusmodi a prodigiis nepotulis translatum. Plura dabit Cangius in Glossario. Digitized by Google

teris. At numquid paterfamilias, in magna domo, A argentea tantum et aurea vasa custodit? Nonne et fictilia et lignea, et composita quædam et resecta dignatur? *Nunc gaudeo*, inquit Apostolus, *quia contristati estis ad pœnitentiam* (II Cor. vii, 9). Et iterum: *Quia secundum Deum tristitia, pœnitentiam, in salutem, stabilem operatur* (Ibid. 10).

VI. Sed pœnitere non licuit. Nemo sine fructu imperat laborem: *Dignus est enim mercenarius mercede sua* (Matth. x, 10; Luc. x, 7). Numquam Deus non pœnitenti comminaretur, nisi ignosceret pœnitenti. Solus hoc, inquires, Deus poterit. Verum est: sed et quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud quod Apostolis dicit: *Quæ ligaveritis in terris, ligata erunt et in cælis* B *Et quæcumque solveritis in terris, soluta erunt et in cælis* (Matth. xvi, 19; Joan. xx, 23)? Cur hoc, si ligare hominibus ac solve re non licebat? An tantum hoc solis Apostolis licet? Ergo et baptizare solis licet, et Spiritum sanctum dare solis, et solis gentium peccata purgare: quia totum hoc, non aliis quam Apostolis imperatum est. Quod si uno in loco, et resolutio vinculorum et sacramenti potestas datur; aut totum ad nos ex apostolorum forma et potestate deductum est; aut nec illud ex decretis relaxatum est. *Ego*, inquit, *fundamentum posui; alius autem superædificat* (I Cor. iii, 10). Hoc ergo superædificantes, quod Apostolorum doctrina fundavit. Denique et episcopi, Apostolorum nominantur, sicut de Epaphrodito Paulus edisserit: *Fratrem et commilitonem*, inquit, *meum; vestrum autem apostolum* C *(Philip. ii, 25)*. Si ergo et lavacri et chrismatis potestas, majorum et longe charismatum ad episcopos inde descendit; et ligandi quoque jus adfuit atque solvendi. Quod etsi nos ob nostra peccata temerarie vindicamus; Deus tamen illud, ut sanctis et Apostolorum cathedram tenentibus, non negabit; qui episcopis, etiam Unici sui nomen indulsit.

VII. Plura scriberem, frater, ni et celeritate pueri revertentis urgerer, et vel præsentis tibi, vel a de omni proposito consenti, copiosiora servarem. Nemo episcopum hominis contemplatione despiciat. Recordemur, quod Petrus Apostolus Dominum nostrum Episcopum nominavit; *Sed conversi*, inquit, *modo ad episcopum et pastorem animarum vestrarum* (I Petr. ii, 25). Quid episcopo negabitur, in quo D Dei nomen operatur? Reddet quidem illi rationem, si quid perperam fecerit, vel si corrupte et impie judicavit. Nec præjudicatur Deo, quo minus mali ædificatoris opera rescindat: interea si pia illa administratio est, adjutor Dei operum perseverat. Ecce Apostolus ad laicos scribit: *Si cui quid donatis, et ego: Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi; ut non possideatur a satana; non enim versutias ejus ignoramus* (II Cor. ii, 10, 11). Si autem quod laici donant, Apostolus donasse se dicit; quod episcopus fecerit, qualiter respuetur?

^a De omni proposito. Perplacet Latini conjectura legentis de nomine prop. ut hic respiciat Pacianus epistolæ argumentum, de Catholico nomine inscriptæ.

Ergo nec baptisma, nec criminum remissio, nec innovatio corporis, sanctæ potestati ejus indulta est; quia nihil propria usurpatione mandatum est, totumque id ex apostolico jure defluxit. Scio, frater, hanc ipsam pœnitentiæ veniam non passim omnibus dari, nec ante quam aut interpretatio divinæ voluntatis, aut forsitan visitatio fuerit, relaxari. Magno pondere magnoque libramine post multos gemitus effusionemque lacrymarum, post totius ecclesiæ preces, ita veniam veræ pœnitentiæ non negari, ut judicaturus Christo, nemo præjudicet. Si apertius, quid tu sentias, scripseris, frater; plenius instrueris.

EPISTOLA II.

De Symproniani litteris.

Pacianus episcopus Symproniano fratri salutem. I. In quæstione proluxa, quantum potero brevitate sequar. Neque tibi, frater, sub interrogationis bonæ specie, occulta verborum tela jaculanti atque objicienti, quæ ipse machinare, aliquam vicem malitiæ repensabo. *Orare pro persequentibus* jubemur, *maledicentibusque benedicere* (Matth. v, 44). Fraus enim quasi vulpeculæ, vis autem leonis est: utrumque ab homine alienissimum; sed fraus odio digna majore. Nam cum plus nocere credas, quasi ignarus interrogas; cum docere te putes, simulas erudiri. *Rabbi*, Dominum vocabant veteres Pharisei, cum ænigmata legis opponerent; *Magistrum* appellabant, cum sibi omne magisterium vindicarent. Quidlibet agas, frater, totum ex me simpliciter recognosces. Malo imperitus, quam malitiosus intelligi: malo fatuus quam callidus judicari. Quare prius quam rationem fidei nostræ (de qua moveris) assignem, accipe pauca de litteris tuis quas tractatui prætulisti.

II. Refectum esse te dicis prioribus epistolis meis, et statim addis me cum amaritudine respondisse quæ scripserim. Si amara reficiunt, quid dulcia operentur ignoro; nisi quia, ut in medicinæ poculis, solet amarum magis quam dulce medicari. Sed quæso, litteras meas repetas, an aliquo felle respersæ sint, quid superbum, quid insuave responderim. Plures me, ais, hæreses nominasse, de quibus nemo quæsierit. Age, quid tua si hæreticus non eras? Qui cum de fide nostra moveres quæstionem, et doceri velle te diceres, scripsi ignorantia causas esse multiplices, quæ vos potissimum haberet, ut aperires, ne retexendis pluribus æstuarerem. De *Catholico nomine* multa respondi placide. Dixi enim, nihil alterius interesse quid alius vocaretur. Ac si vim nominis postulares, quodcumque illud esse mirificum, seu unum in omnibus, seu unum super omnia, seu quod ante non dixi, filius regis, id est populus Christianus. Adeo certe non inditum nobis quod per sæcula tanta non caderet. Et sane gratulor quod licet alios anteposueris, etiam circa nos assentire de nomine. Quid si negares? Natura clamaret.

Aut si adhuc dubitas, taceamus. Ambo, quod vocabimur, hoc erimus teste nominis vetustate. Caterum si pertinacius flagitaveris, vide ne tibi vir ille virtutis exclamet : *Quid ininterrogas nomen meum? Et ipsum est mirabile* (Judic. xii, 18). Tunc addidisti sane, unde Catholici nomen hoc traherent, non esse reputandum; quia nec Valentinis si a Valentino, nec Phrygibus si a Phrygia, nec Novatianis si a Novatiano vocarentur, imputari solere.

III. Illic tu graviter commoveris, et quasi aculeo fixus erigeris; nam sic iratus exclamans: Numquid Cypriano sancto viro hoc obesi, quod populus ejus apostaticum nomen habet, vel Capitolinum, vel a Syndreum? Conviciaris; et ecce non moveor. Horumne aliquid appellati sumus? Interroga seculum, frater, totosque ex ordine annos; an nobis nomen hoc hæserit, an Cypriani populus aliud quam Catholicus nominatus sit. Numquam nomen ullum ex his audivi. Jam vide, si vocari aliquis eo nomine potuit, quod sibi nescit impositum. Quid ergo? Maledicta sunt ista, non nomina; et maledicta irascuntur, maledicta petulantur. Quotvis et ego vos possum appellare nominibus, si liceat irasci. Cyprianum sanctum vocas, et populum ejus apostaticum? Quomodo? *si initium b sanctum, et farina; et si radix sancta, et rami* (Rom. xi, 16). Egone apostaticus, an Novatus? Novatus, inquam, patre prodito, Ecclesia derelicta, partu uxoris effuso? Egone apostaticus, an Novatianus, quem absentem epistola episcopum finxit; quem consecrante nullo, linteata sedes accepit? Verum ista posterius: interim ipsi vos dicite quid vocemini. Negatisne Novatianos a Novatiano vocari? Quodlibet nomen imponas, semper istud hærebit. Scrutare totos (si videtur) annales, et crede tot seculis: respondebis Christianum. Inquirente me genus sectæ; Novatianum non inficiaberis. Nec tamen ego Novatiani tui nomen accuso, quod toties requisitum circumloquentibus lineis, et aperto quodam sinu claudis. Fatere simpliciter: nihil est sceleris in nomine. Quid te toties interrogatus abscondis? quid causam nominis erubescis? Cum primum scripseras, Cataphrygem putabam. Tunc secundis quidem litteris confiteris? Meo invides nomini, et tuum vitas? Vide qui sit pudoris in causa, quæ refugit quod vocatur.

IV. Quæ castigas et agis? Quasi ad rhetorem venerimus, aut ars sit tractanda, aut de versibus Virgilii, versus enarrarem? Cum plures hæreticos nominassem, addidi: *c Et quos fama recondit obscura*. Et unde tu hoc de Virgilii versu tractum putas, si Virgilium omnino non noveras? Atqui nego, non ex ordine versum posui. Dixi enim: *Quos fama re-*

^a *Syndreum*. Arbitror hic legendum *συνδριον*. Est autem conviciarii a Concilii nomine deductum in invidiam Cypriani. TULLIUS.

^b *Si initium sanctum, et farina*. Rom. xi, 16: *Εἰ δὲ ἡ ἀρχὴ ἅγια, καὶ τὸ φύραμα*. Vulg., *Quod si delibatio sancta, et massa*.

^c *Et quos fama recondit obscura*. Hæc scripserat actor epist. 1, §. 1. Mox forte legendum *Atquin*

*condit obscura; ut loquentibus moris est, ex copia sermonis humani dicere aliquid quod ante dictum sit. Tu vero verum suo ordine sua compage repetisti. Adeo Virgiliana plus amasti, ut ne fas fieri putares, si verum ejus infingeres? Et tamen ego a parvulo didiceras. Quid mirum si in ea incedis quæ sciebam? In te, frater, tantus est labor, ut ea nunc demum legas quæ lecta quondam ab aliis erubesceras? Latinis institutum, Latino loquentem tam accensare debebis, quam Græco Græcum, quam Parthico Parthum, quam Punice Pœnum; Mediæ, Ægyptiæ, Hebræis sua lingue est secundum copiam Domini, qui eam in centum viginti ora modulatusest. Poeticum vocatur episcopos dixit. Quid Paulus Apostolus? Erubescit, cum Atheniensem illum versum et dixit et comprobavit? Nam in Actis Apostolorum ita ponit; *Quidam etiam secundum vos dixerunt: Hujus namque genus sumus: cum igitur genus simus Dei* (Act. xvii, 28, 29). Et rursum ad Titum dixit: *Dixit quidam ex illis propheta osum prophetarum, Græcos semper manducos, mala bestiarum, ventres pigri* (Tit. 1, 12, 13). Et addit: *Testimonium hoc verum est*. Sic peccamus exemplo: nec rhetores sumus, sed quæcumque vocem, copiam Dei credimus. Latium, Ægyptis, Athenæ, Thracæ, Arabes, Hispani Deum confitentur; omnes linguas Spiritus sanctus intelligit. Tu ipse cum ais, *Litteras tam viras cedro perlinam propter casinos hostes musarum? Quarum, oro, musarum? An quæ inveniant litteras et scripserint chartas quas timere persecuentes? Dic, oro, frater, musæ litteras repererunt? Nonne per Dominum omnia, et a Deo omnia? Pæter illas d centum et viginti linguas, fuit adhuc alia musarum? Hesiodus istud in Helicône mentitus est, sed Atheniensium studio, quibus, ut Apostolus ait, nihil verbat nisi loqui* (Act. xvii, 21). Nos teste Apostolo (1 Cor. xiv, 10, 18) omnium vocum modos, omnium genera linguarum a Deo inspirata retinemus. Ignosco tamen, frater, si quid et tu de tuo auctore presumpsis, et Novatiani philosophiam per quam ille in naufragium religionis incurrit, cum Hesiodi auctoritate conjungis. Verumtamen Apostoli nominasse debueras, qui ait: *Videte ne quia vos decipias per philosophiam et inanem seductionem* (Colos. ii, 8).*

V. Jam quale illud est quod Catholicis imputandum putas, si quando vos reges aut imperia persecuta sunt? Ergo e contrario vobis debuit imputari quoties regum e et persecutionem Catholici pertulerunt: atque nostros pagani principes, persecuti sunt. Vos Christianorum odia portulistis? Sed nostri magis questi sunt. Viderit qui hoc fecit, qua mente, quo spiritu; pacemne an discordiam proce-

ego.

^d *Centum et viginti linguas*. Eadem paulo ante insinuat auctor. Ceterius tamen ad *Recognit.* lib. ii, cap. 42, conjicit scripsisse Pacianum *lxx linguas*: unde levi mutatione ortus numerus cxx.

^e *Regum et pers.* Tullius supplet impietatem et pers. Et paulo post pro quasi sent, legit quem debuerunt.

rari. Verum et si quidam eorum deliquerunt, inquit, numquid fidem Dei destruant (Rom. iii, 3)? Nec tamen tu querelam putes fuisse nostrorum. Sed cum per nostram fidem Christiani principes esse coepissent; ipsi principes Catholicæ, hoc est sum parti favente propria dolore commoti sunt; nisi forte Danieli imputabitur quod a Dario vindicatus est; aut Hesteri sanctissimæ feminæ, cum pro eodux regis occiditur; aut tribus pueris, quod propter eos post experimenta flammarum, profanis et incredulis rex Babylonius comminatur. Nonne Simonem Petrus, a iudice astipulante, confundit? Non Helimam, favente Sergio, Paulus execrat? b Vindicatus esset et Hierosolymis, si quid fidei ligatus habuisset. Nescis servire ipsas innocentibus potestates, et in bonum sanctis patribus ministrare? Sicut Apostolus dicit: *Principes non sunt timori bono operi, sed malo. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex ea per Dominum: Minister enim est tibi in bonum (Rom. xiii, 3, 4).* Et tamen ego de nullo questus sum, de nemine vindicatus. Nec impedire mihi Novatianus puto, quorum parvitate si vellem atque defectu potero gloriari. Ecce plebem tuam imperatori nullus accusat, et solus es. *Oportet nos tamen omnes stare ante tribunal Dei (Rom. xiv, 10; II Cor. v, 19).* Quod unum scio, quererentur Novatiani, si causa eorum esset ullis grata principibus.

VI. Utilius esset, ais, vincere quam placere. At qui vincendi ardore ducuntur, contentione proficiunt. Apostolus vero ait: *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei (I Cor. ix, 16).* Contra de studio placendi: *Omnibus, inquit, per omnia placeo, non quærens quod mihi utile sit, sed quod multis, ut salventur (I Cor. x, 33).* Vos autem dum vestra non fratrum commoda cogitatis, vincendo mavultis elidere, quam placendo recreare. Malum bono visisse, rationis est; ceterum in quacumque causa velle superare, præsumptionis insanæ est. Non de Apostolico jure, sed de Græco, apud quos scriptum putatur, omnem morem Lacedæmoniorum inflammatum esse cupiditate vincendi. Sus quoque ille lutulentus, et insana tigris, quid aliud valent nisi vincere quam placere? Vacare tibi scribis; et ideo te contentiosa delectant. Mihi vero catholicis negotiis occupato, post triginta ferme dies litteræ tuæ traditæ sunt, post alios quadraginta repetitæ.

VII. Irasci me ais; absit. Stimulari ut apem, credo, quæ interdum aculeo, mella defraudit. Verum recolo utrimque litteras; jam videbis spiculis an flori-

bus paginam conparamus. De similibus quidem Apostolus, *quos oportet indentari (Tit. i, 11).* Sed attende. Nos tecum quasi columbæ, ore potius quam dente, condigimus. Utinam verum esset quod decevi velle te dicis! Jure ipse tibi manibus meis saneti Spiritus unguenta suggereret, Amas me? Non laesi, scio. Sed tunc dormi amares, si non diversa sentires, atque operi meo blandus accederes. Cyprianus epistolas mihi placere miraris? Quidni beati martyris et catholici sacerdotis? Novatianum mihi ingeria? Philosophum sacris fuisse audit; nec satis miror ab Ecclesia Dei vivi degeneratione. Cognosco, radiosa legis antiquæ, fontem veteris populi reliquiesse, Cornelium invadentem, Novati, iussum commo-datam, sine consecratione legitima episcopum fictum, ideoque nec factum, per epistolam eorum, qui se Confessores esse simularent, qui matris unius membra divellunt. Hæc ego tibi, fratror, confessione vestrorum, litteris approbato. Ita tuus iste philosophus, sapientiam suam quærens statueret, sicut Apostolus ait (Rom. x, 3), *sapientia Dei non est subjecta; quoniam per sapientiam suam mundus non recognovit sapientiam Dei.* Nam quid, ante passum Novatianum putas, et Cyprianum dixisse subjungis; *Præcessit me adversarius meus; vide quum manifesto respondens. Novatianus martyrium nunquam tulit, nec ex verbis beaticissimi Cypriani auditus intus aut lectum est. Habes eius epistolas quibus Cornelium Urbis episcopum, cui tunc Novatianus invidens, inimicis principibus resistentem, sæpe confessum, sæpe vexatum refert; plurimis Confessoribus, plurimis quoque Martyribus duem factum, et cum plurimis gloriosissime coronatum vivente tunc Novatiano etiamque securo. Nam et ideo ab ecclesia Christi recesserat, ne illum labor confessionis urgeret. Qui primum stimulat invidia, episcopatum Corneli non ferebat; inde se Novato, paucorum epistolis derisus addixerat. Hæc te omnia de Novatiano Cypriani litteræ perdocebunt. Porro etiam si passus est aliquid Novatianus, non tamen etiam occisus: etiam si occisus, non tamen coronatus. Quidni? Extra Ecclesie pacem, extra concordiam, extra eam matrem cujus portio debet esse qui martyr est. Audi Apostolum; *Etsi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam; charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum dividero omnem substantiam meam, et si tradidero corpus meum ad comburendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (I Cor. xiii, 2, 3).* Cyprianus autem in concordia omnium, in pace communi, in Confessorum grege passus est, et sæpe confessus iteratis persecutioni-*

editi habent Num.

b Vindicatus esset etc. Locus hic obscurior. Tit.

a Iudice astipulante. Observat et Mazochius in Comment. ad marmor. Neapol. Kalend. vol. III, pag. 372, hic tangi a Paelio Romanum Patri cum Simone conflictum. Porro, subdit, illud iudice astipulante posset ad quemvis iudicem qui certantini præfuisset, referri: nisi apud Neronem regem fuisse depugnantem Philistrus scripsisset, ubi de Simonis hæresi disserit. Mox post Latinum et Mazochium l. c., Non Helimam, sive Elymam rescriptum, ubi

c Indentari. Id est, redargui. Eodem verbo usus Luceifer Garalitanus lib. ii pro S. Athanasio cap. 40, ut ad eum locum aniduaverimus, ubi et istum Paeliani adduximus. Ita Paulinum textum reddidit vetus interpres. Videtis tom. VI nostræ Bibl. PP. pag. 195, not. l.

bus, et multa laceratione vexatus, et novissime salutaris calice propinatus est. Hoc fuit coronari. Quare sibi habeat Novatianus epistolas suas; sibi tumorem, sibi superbiam, qua dum in altum levatur, elisus est; dum nemini parcat, effusus. En qui salutis viam fratribus inexorabili religione præcludat! En qui se a palam ferre, et aream Domini purgare confidat!

VIII. Miserere tui, Symproniane frater, nec te Novatianus sub hac fronte decipiat; et ideo justior putetur, quia reliquos sui comparatione despexit. Sæpe fiduciam mentitur audacia; et desperatis quibusque peccatoribus, falsa bonæ conscientie imago blanditur. Contra vero omnis humilitas innocentia est, etiam illa debitorum, etiam illa peccatrix, etiam illa quæ animam suam cum peccatore blanditur. *Dele me*, inquit Moyses (*Exod. xxii, 32*), *de libro quem scripsisti*; ne peccatores perirent. *Optaveram*, inquit Apostolus, *anathema esse ipse ego in Christo pro fratribus meis, cognatis secundum carnem* (*Rom. ix, 3*). Utique ambo pro peccatoribus deprecantur; et propter hoc, Deum nec Moyses nec Paulus offendit. Novatianus his melior? Emendator Prophetarum? doctor Apostolorum? Jam cum Christo videtur ut idem Moyses? Jam ut Paulus in tertium cælum sublimis evehitur? Jam neglectis omnibus solus auditor? Hæc ad litteras tuas respondisse suffecerit. Sed quia de pœnitentia non agenda, vel ante baptismum agenda latius disputasti; multisque capitulis exemplorum, tractatus ipsius paginam referisti, respondebo ad singula ex abundantia: quæ fides verior habeat, non tacebo. Tu, ut auditui nostro largiter imperare dignatus es, benignam rursus vicem præbeto tractatui. Præstabit fortasse Dominus, ut qui nos tibi patienter obtulimus, fructum aliquem de tua etiam patientia reportemus. Dominus te in æternum custodire et protegere dignetur, et Christianum atque Catholicum vivere faciat, et concordare nobiscum. Amen.

EPISTOLA III.

Contra tractatus Novatianorum.

Pacianus episcopus Symproniano fratri salutem.

I. Tractatus omnis Novatianorum quem ad me confertis undique propositionibus destinasti, Symproniane frater, hoc continet: Quod post baptismum pœnitentia non liceat; quod mortale peccatum Ecclesia donare non possit, immo quod ipsa pereat recipiendo peccantes. Præclarus honos, singularis auctoritas, magna constantia; rejicere nocentes, attactus peccantium fugere, innocentie suæ male confidere. Quis hoc vindicat, frater, Moyses, an Paulus, an Christus? At Moyses deleri e libro pro blasphematoribus optat (*Exod. xxxii, 32*): et Paulus *anathema esse pro fratribus* (*Rom. ix, 3*); et ipse Dominus pro injustis pati mavult. Nullus horum, inquires. Quis ergo? Novatianus hoc præcepit. Immaculatus aliquis et purus, qui Novatum non audierit.

^a *Palam ferre*. Al., *paleam auferre*: minus recte, Latinio judice.

A qui nunquam Ecclesiam deseruerit, qui ab episcopis episcopus factus sit, qui jure ordinario consecratus, qui vacantem cathedram in Ecclesia consecratus? Quid ad te? inquires; Novatianus hoc docuit. At vel quando, frater, quibusve temporibus? Statim post Domini passionem? post Decii principatum, id est, post trecentos prope annos dominicæ passionis. Quid ergo tunc? Prophetas secutus est ut Cataphryges, an ^b Philomenem aliquam, ut Apelles; an ipse tantum auctoritatis accepit? Linguis locutus est? Prophetavit? Suscitare mortuos potuit? Horum enim aliquid habere debuerat, ut evangelium novi juris induceret. Et si contra clamet Apostolus; *Licet nos, aut angelus de cælo evangelizaverit præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit* (*Gal. i, 8*). Novatianus sic intellexit, inquires: sed Christus hoc docuit. Ergo a Christi ^c usque Decii principatum nullus intelligens? Post Decium denique omnis episcopus impatiens; omnes alii dissoluti qui se miscere perditis mallent, qui perire cum miseris, qui alieno vulnere vulnerari? Novatiano vindice, justitia liberatur; auctore, corrigitur quidquid erravit.

II. Age, inquires, certemus exemplis et ratione pugnemus. At ego huc usque securus: ipsa Ecclesie ferie, congregationis antiquæ pace contentus: nulla discordie studia didici, nulla certaminum argumenta quæsi. Tu postquam a reliquo corpore segregatus es et a matre divisus; ut rationem facti tui redderes, totos librorum recessus assiduus scrutator inquiris: occulta quæque sollicitas: quidquid exinde securum est, inquietas. Nostri nihil ultro disputare majores: nuda est apud nos ipsa securitas: quid attuleris de tua parte munitum? Ego nescio quid Novatianus egerit, quid Novatus admisit, quid Evaristus tumuerit, quid Nicostratus nuntiaverit: arma vestra dum despicio, non novi; vide si cum inermi veritate configis. Expectemus tamen quid objicias, quid loquaris. Poteratne vel nuda veritas, innocentiae imperita subsistere? Proponis, et recte quidem, Ecclesiam esse populum ex aqua et Spiritu sancto renovatum, sine negatione nominis Christi, templum et domum Dei, *columnam et stabilimentum veritatis* (*I Tim. iii, 15*), virginem sanctam castissimis sensibus, sponsam Christi *ex ossibus ejus et carne* (*Ephes. v, 30*), *non habentem maculam neque rugam* (*Ibid., 27*), integra evangeliorum jura servantem. Quis hoc nostrum negat? Quin etiam addimus, Ecclesiam esse reginam *in veste aurata et variegata* (*Psal. xlii, 10*), *secundam vitem in lateribus domus Domini* (*Psal. cxxvii, 3*); *Matrem adolescentularum, quarum non est numerus* (*Cant. vi, 7*); *Unam preciosam columbam matris suæ, atque perfectam* (*Ibid., 8*); *Ipsam omnium matrem ædificatam in fundamentis Prophetarum et Apostolorum, et ipso angulari lapide Jesu Christo* (*Ephes. ii, 20*): *Domum magnam vasorum omnium diversitate locupletatam*.

III. Sed hæc nostra posterius; interim tua illa vi-

^b *Philomenem*. Leg. *Philumenem*. Til.

^c *A Christi*. Subaudi, *adventu*. Id.

deamus. *Ecclesia est populus ex aqua et Spiritu sancto A renatus.* Age. Quis fontem Dei clausit? Quis Spiritum rapuit? Quin immo apud nos aqua viva est, ipsa quæ salit a Christo: tu, a fonte perpetuo separatus, unde generaris? Spiritus quoque sanctus a principali matre non abiit: ad te unde pervenit? nisi forte discordantem secutus est, tot sacerdotibus derelictis non consecrata sede contentus, detritum lacum adulterini fontis adamavit. Vestræ plebi unde Spiritum; quam non consignat unctus sacerdos? Unde aquam, quæ a matrice discessit? Unde innovationem, quæ cunabula pronubæ pacis amisit? *Ecclesia est populus sine negatione nominis Christi*: nulli ne apud nos confessores, quos catenæ, quos ignes, quos gladii probaverunt? Fuere, inquires, sed negatores recipiendo, perierunt. Taceo ne, hæc quidem collegio, quod libellum de negatoribus vel lapsis recipiendis Novatianus vester, cum adhuc in Ecclesia degeret, et scripsit et suasit et legit? Interim, cui persuadere poteris, quod lapsis receptis Ecclesia tota conciderit? Quod admissis pœnitentibus, admittentium populus negator effectus sit? Quod si et remissior plebs aliqua fuit, etiam cæteræ quæ non factum ejus probarint, sed consuetudinem et pacem secutæ sint, Christianum ne nomen amiserunt? Accipe Hieremiæ vocem: *In diebus illis non dicent, Patres manducaverunt uvam acerbam, et dentes filiorum stupuerunt: sed unusquisque in suo peccato morietur (Jerem. xxxi, 29, 30).* Nec apud Ezechielem tacet Dominus: *Quomodo anima patris, ita et anima filii, mæc sunt. Unusquisque in suo peccato morietur (Ezech. xviii, 4).* Item infra: *Filius non accipiet facinus patris, neque pater accipiet facinus filii: Justitia justi super eum erit (Ibid., 20).* Ipse tu illud ponis exemplum: *Et si fuerint tres hi in medio, Noe, Job et Daniel, non liberabunt filios neque filias: ipsi soli salvi erunt (Ezech. xiv, 16).* Ecce salvi sunt ipsi qui in medio peccantium constituti sunt, qui alios liberare non possunt. Tu totum orbem paucorum vinculis alligas: tu totam Ecclesiam exiguæ portionis infirmitate condemnas. Quid apud te sancti omnes, quos Novatus erudit, quos Evaristus elegit, quos Nicostratus docuit, quos Novatianus instituit? Tu spinas et tribulos refugisti: tu non babes in tua fruge zizania: tibi jam grana purgata sunt: ad te sine ventilabro purgator ille venturus est (*Matth. iii, 12*): **D** tu solus ex omnibus paleas non habebis?

IV. Age, dic reliqua: *Ecclesia est corpus Christi.* Corpus utique, non membrum: corpus multis in unum partibus membrisque collectum, sicut ait Apostolus: *Nam et corpus non est unum membrum, sed multa (I Cor. xii, 14).* Ergo Ecclesia plenum est corpus, ^a et corpus et solidum, et toto jam orbe diffusum. Sicut civitas, inquam, cujus partes in unum;

^a *Et corpus et solidum.* Existimarim equidem aut delendam posteriorem conjunctionem, aut potius duabus prioribus voculis expunctis, legendum et solidum.

^b *Quamdiu peccat constitutus est.* Locus videtur a

non ut vos estis Novatiani, quædam insolens portioncula tuberque collectum, et reliquo corpore separatum. *Ecclesia est templum Dei*: templum certe amplifcum, *domus magna*, habens quidem *vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, quædam in honorem*, multa vero magna in multiplicibus usus *variorum operum destinata (II Tim. ii, 20).* *Ecclesia est virgo sancta, castissimis sensibus, sponsa Christi.* Virgo; verum est: sed et mater. *Sponsa*; manifestum est: sed et uxor et conjux *de viro suo sumpta*: ideoque *os de ossibus ejus, et caro de carne (Gen. ii, 23).* Nam de hac David dixit: *Uxor tua sicut vitis secunda in lateribus domus tuæ: filii tui sicut novellæ oliivarum in circuitu mensæ tuæ (Psal. cxvii, 3).* Multus igitur huic virgini partus et proles innumera, qua totus orbis impletur, qua circumfluis semper alvearibus populosum fervet examen. Magna in filios cura matris istius, et mollis affectus: honorantur boni, castigantur superbi, curantur ægroti: nullus perit, nemo despicitur: securi fetus sub indulgentia matris retinentur. *Ecclesia est non habens maculam neque rugam (Ephes. v, 27)*: hoc est, hæreses non habens, non Valentinus, non Cataphrygas, non Novatianos. In his sunt enim quidam sinus maculosi atque rugosi, pretiosarum vestium ornatibus invidentes. Cæterum, peccator et pœnitens, non est Ecclesiæ macula; quia ^b quamdiu peccat, et non pœnitet, extra Ecclesiam constitutus est. Ubi desinit peccare, jam sanus est. Hæreticus vero vestem Domini, Ecclesiam Christi, scindit, intercipit, vitiat, irrugat. Cum enim *schismata, inquit, et contentiones in vobis sint, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis (I Cor. iii, 3)*? Sed et, *sermo eorum quasi cancer serpit (II Tim. ii, 17)*: hæc est macula unitatis, hæc ruga. Denique ubi super his Apostolus loquitur: de amore Christi et dilectione proponit. *Sicut Christus, inquit, dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea (Ephes. v, 25)*; ut hæreticos summo veret, quia diligere non noverunt. Cæterum, cur hæc misero pœnitenti? quia et amare optat et amari.

V. *Ecclesia est, integra Evangeliorum jura custodiens.* Integra utique quia tota, quia plena. Ubi præmium fidelibus datur, ubi miseris lacrymæ non negantur, ubi curantur ægroti, ubi nihil sibi vindicat insolens sanitas et superba justitia, ubi sollicita in omnibus charitas perseverat, *omnia credens, omnia sperans, omnia sustinens (I Cor. xiii, 7)* Unde illud Apostoli: *Quis infirmus est, et non ego infirmor. Quis scandalizatur, et ego non uror (II Cor. xi, 29)*? Ubi onera sua sustinet tota fraternitas communiter dolens, mutua pietate secunda. Cuncti invicem sustinentes in dilectione, *satis agentes servare unitatem Spiritus in conjunctione pacis (Ephes. iv, 3).* Hoc erit Ecclesia, Symproniane frater; hoc erit populus ex

Novatiano corruptus: nisi forte loquatur de peccatoribus in hæresim lapsis, ut adnotavit Bellarminus lib. iii de Ecclesia cap. 9, ad septimum argumentum. BRASICH.

aqua et Spiritu sancto renatus in Christo. Nescio, ais, an remitti peccatum ab episcopis possit, eum dixerit Dominus: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo qui in caelis est (Math. x, 33)*. Cur igitur Novatianus tuus, ne falso quidem adhuc episcopatu sacerdos, longe ante quam Cornelius Romæ episcopus fieret, ante quam sacerdotio illius invideret, hæc suasit? Habes Cypriani testimonium; Cypriani quem nec vos umquam infemare potuistis. Nam quodam in loco, ad Antonianum hoc modo scripsit: *Aditum est etiam Novatione tunc scribente; et quod scripserat, sua voce recitante; et Moyse, tunc confessore nunc jam martyre subscribente; ut lapsis infirmis et in exitu constitutis pax daretur: quas litteras per totum mundum missas sunt, et in notitiam ecclesiis omnibus portatas sunt*. Quid ais, Symproniane frater? Novatianus hæc scripsit, et ut obsequium meræ voluntatis adjungeret, etiam scripta recitavit. Testis est ejus dextera, testis quæ scripsit, manust testis lingua, quæ legit. Adhuc Cornelius, pro quo omnis hæc vestra erupit invidia, episcopus non erat. Longe posterius cum plurimis coepiscopis, cum plurimis confessoribus, statimque martyribus, ut idem Cyprianus scribit, assensus est se nam consilio, licere dare pacem. Si poenitentia negandus est aditus, Novatianus in crimine est, qui hæc scripsit, suasit et legit. Ubi tunc impatientis rigor? ubi ferox illa censura? Si nemo vobis Cornelium prætulisset, maneret illa scribentis auctoritas. Nunc displiceat tota sententia, nunc in nos tela jaciuntur, his ipsis ministrantibus quorum auctoritate convaluit causa telorum.

VI. At in hæc ipsam hæresim, Novatiani quando cœperunt? Audite, quæso, et totum ordinem vestri erroris advertite. Cornelius jam Romæ episcopus a sedecim episcopis factus, locum cathedræ vacantis acceperat, et in illa quæ fuit præditus castimonia virginali, crebras persecutiones irati principis sustinebat. Tum forte quidam presbyter Novatus ex Africa, fraudatis in Carthaginiensi ecclesia viduis, spoliatis pupillis, pecunia ecclesiæ denegata, projecto extra domum patre, et eodem fame mortuo nec sepulto, uxoris gravidæ utero calce percussio partuque ejus effuso, Romam venit. Et cum apud Carthaginem, urgentibus in ecclesia fratribus, dies cognitionis ipsius immineret, et hic latitavit. Nec multo post, Novatianum istum episcopatu Cornelii auxilium (nam sibi speraverat) cum aliquantulis, ut in tali re solet, ex sua parte factoribus nutantem impellit, dubitantem fovet; ut magnum aliquid speret, hortatur. Invenit aliquos ex eorum numero qui temporatam persecutionis illius evaserunt; apud quos hæc ipsa de lapsis receptis, Corne-

lio confaret invidiam. Dat eorum epistolas ad Novatianum. Ille ex auctoritate epistolarum, sedente jam Romæ episcopo, adversum fas sacerdotii singularis, alterius episcopi sibi nomen assumit: Cornelium lapsis communicasse arguit: se vindicat innocentem. Contra hunc mihi reddenda ratio est, contra hunc asserendus pudor, contra hunc vitæ purganda.

VII. Sed et vos, inquit, episcopi tanta cur probatis? Dicit hoc alius: tu Novatianum defende. Inexcusabilis videatur hæc cæteris causa, tibi licet grata sit. Tibi innocens sit, quisquis est pro te noceus. Ne accusaveris alium eo crimine, quo tu non potes liberari. Age, jam totam pudorem nos episcopi debeamus, quia et apostolorum nomen accepimus, qui Christi appellatione signamur. Negantem, inquit, Dominus negat: tu, negantem nolo fatearis. Quis eum negantem constiterit? qui ad poenitentiam cogit, objurgat, crimen ostendit, vulnera aperit, supplicia æterna commemorat, interitu carnis emendat? Hoc castigare est, non fateri. Alti nobis Dominus: *Vos estis sal terræ (Math. v, 13)*. Recte ergo salimus ista dicendo, nec ad nihilum valebit quisquis audierit. Vides non proculcari a nobis sententiam Domini, sed probari; non abjici severitatem, sed voluntatem ejus speriri. Sed poenitentia, inquit, peccata dimittit; etiam tantum in baptismo tibi liceat relaxare peccatum. Non mihi plane, sed Deo soli, qui et in baptismo donat admissum, et poenitentiam lacrymas non repellit. Cæterum quod ego facio, id non meo jure, sed Domini: *Dei sumus adiutores*, inquit, *Dei edificatio est (1 Cor. iii, 9)*. Et iterum: *Ego plantavi, Apollus irrigavit, sed Deus incrementum dedit: Ergo neque qui plantat est utilis, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus (1bid. 6, 7)*. Quare sive baptizamus, sive ad poenitentiam cogimus, seu veniam poenitentibus relaxamus; Christo id auctore tractamus. Tibi videndum est, an Christus hoc possit, an Christus hoc fecerit.

VIII. Si poenitentibus remissio peccatorum dari potuit, ais, baptisma non fuit necessarium. Insulsissima comparatio! Baptismus enim, sacramentum est dominicæ passionis: poenitentiam venia, meritum contentis. Illud omnes adipisci possunt, quia gratiæ Dei donum est; id est, gratuita donatio; labor vero iste, paucorum est qui post casum resurgunt, qui post vulnera convalescunt, qui lacrymosis vocibus adjurantur, qui carnis interitu reviviscunt. Frustrâ me posthæc asseris illud exemplum quod Deus dixerit; *Malo poenitentiam peccatoris quam mortem (Ezech. xxxiii, 11)*. Quid si adjecissem illud Esaiæ: *Cum conversus ingemueris, tunc salvaberis et scies ubi fueris (Isa. lxx, 15, sec. LXX)*? Quid si id Apocalypsis: *Memento unde cecideris, et age po-*

endum psallimus.

^d *Cum conversus ingemueris, etc.* Id quoque citat ex veteri interprete homo istius locum xxx, 15, junta LXX. S. Cyprianus lib. de lapsis ad Antona et epist. 34, pag. 158 et 67. edit. Oxon.

^a *Additum est, etc.* Locus exstat in epistola 52 Cypriani ad Antonianum sub initium, pag. 69. edit. Baluz. Paris.

^b *Quando cœperunt?* Subaudiendum *teor prelati*. Titl.

^c *Salimus.* Ita corrigit optime Latinius editorum

intentionem, et sue priorum opera (Apo. II, 5)? Hæc, in-
 quies, gentibus dicta sunt ante baptismum. Audi
 Apostolum: *Servus autem, quoniam quæcumque lex
 dicit, his qui in lege sunt, dicit et loquitur* (Rom. III,
 19). Ergo eos qui sine lege vixerunt, poenitendi con-
 ditio non tenebit. Qui et si poenitissent, libera id
 fide fecerant, non imposito per legem vinculo poeni-
 tendi. Ergo et vel Judæi, inquit, qui ante bap-
 tismum poenituerunt, post baptismum poenitere non
 possunt. Quis hoc te docuit, frater Symproniane?
 Quis suavit, ut qui ante poenituerit, postea poenitere
 non debeat? Sed posterius hæc videbimus. Interim,
 si Judæis post baptismum præclusa est poenitentia,
 quia illam ante persolverint; concedere vel gentes quæ
 poenitentiam legem ante nescierint, potterius poeni-
 tere debere. Sed et de Judæis, rolo, fallaris. Hi
 enim propterea prius poenituerant, quia volentes bap-
 tisma corruperant, et quasi post fidem fide prodita
 poenitabant. Audi Apostolum: *Nolo enim ignorare
 vos, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt,
 et omnes per mare transierunt, et omnes in Moyse bap-
 tizati sunt et in nube et in mari: et omnes eundem ci-
 bum spiritalem ederunt, et omnes eundem potum spi-
 ritalem biberunt. Biberunt autem de spiritali petra
 sequente: Petra autem erat Christus* (I Cor. x, 1-4).
 Hæc ergo baptismum violaverant, et ideo poenitabant.

IX. Videamus deinde quid dicas: *Si Deus acceptus
 jubet hominem poenitere, inquit, sapienter peccare per-
 mitteret. Quid ais? Ergo qui sæpius remedium criminis
 monstrat, crimen ostendit? Et medicus ille cum curat
 assidue vulnerari docet? Deus hæc peccare vult
 hominem venale, et tamen liberat a peccato. Nec
 utique cum liberat, peccatum docet; sicut nec qui
 ab incendio liberat, incendium monstrat; nec qui
 naufragum eripit scopulis, in saxa compellit. Aliud
 est de peccato liberari, aliud ad periculum cogi. Et
 fortasse poteret hoc credi, si poenitentia, deliciae
 palarentur; cujus labor tantus imponitur, cui carnis
 interiorum imperatur, cui fuges lacrymæ, cui gemitus
 compitenti. Vult ergo ille sanatus iterum se secari,
 rursus exuri? Vult peccare iterum, et iterum poeni-
 tere, cum scriptum sit: *Noli adficere peccatum, ne
 quid tibi doleris contingat* (Joan. v, 14)? Et adhuc:
Assidue peccanti non misereor (Ecclesi. xii, 3). Quod si,
 ut ais, ad peccatum cogitur, cui poenitentia medi-
 cina monstratur; quid tandem ille facturus est, cui
 poenitentia ipsa præcluditur; cui desperato remedio,
 vitam vitæ operitur; cui prorsus ex integro,
 vitæ aditus denegatur? In baptismo, inquit, semel
 morimur, sicut ait Apostolus: *An nescitis quoniam
 quicumque baptizati estis in Christo Jesu, in morte
 ejus baptizati estis? Compelliti ergo estis ei per bap-
 tismum in mortem, ut sicut Christus resurrexit ex
 mortuis, sic et vos in novitate vitæ ambuletis* (Rom.
 vi, 3-6). Quid mirum? Docuit Apostolus quod
 cedimus nobis, ut nemo peccaret; vequebatur tamen
 ut qui peccaverat, poenitens. Ille interget, ille cu-*

ratu viveret: innocens coronam, poenitens veniam
 subiret: ille præmium, iste medicinam acciperet.
 Denique idem Apostolus dicit: *Nam si cum adhuc
 peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est;
 multo magis justificati nunc in sanguine ejus, salvi
 erimus per eum ab ira* (Rom. v, 9-10). Ad iram utique,
 quæ peccantibus debebatur. Quod si gentilem po-
 pulum non passus est mori; multo magis redemptum
 non patietur extinguere. Nec abijcet, quos magno
 redemit; nec enim levis illi est factura famulorum.
 Non morietur quidem amplius qui resurgit, ut scri-
 ptum est (Rom. xiv, 4). Sed ipse est advocatus apud
 Patrem; sed ipse interpellat pro peccatis nostris,
 haud despicibilis miserorum patrobus, parumve
 idoneus deprecator.

X. Respondet, frater, an famulos Dei diabolus
 possit opprimere, an non possit Christus absolvere?
 Petri poenitentiam dicit ante Domini passionem
 fuisse? Hoc tibi nemo proposuit. Et tamen Petrus
 jam baptizatus erat: huic enim dixerat Dominus:
Qui lotus est semel, non necesse habet iterum lavari
 (Joan. xiii, 10). Accepit tamen postea remedium
 Christi, sed ante poenituit; et ante sanctus est ha-
 bitus, quam ad remedium perveniret. Nec poeni-
 tentia ejus in memoriam scriberetur, si profuisset
 aliquid poenitenti. *Flevit, inquit, amarissime* (Matth.
 xxvi, 75). Non vis facere fidelem, quod Petrus fecit?
 non vis prodesse nobis, quod Petro profuit? Age,
 Thomas meus nonne post Domini resurrectionem
 de resurrectione dubitavit? Nonne perfidiæ reus
 notatus a Domino, cum illi clavorum notæ, cum
 perforesset manus, cum lateris vulnus ostenditur, cum
 sic ad eum ait Dominus: *Noli esse incredulus, sed
 fidelis* (Joan. xx, 27)? Quid ergo? erubuit poenitere?
 nonne humiliatus est? nonne Deum et Dominum
 suum illico confitetur? numquid non illum exomo-
 logesis ista commendat?

XI. Jam quam argute caput illud absolvis, quod
 ego posui; datam episcopis potestatem, ut quæ li-
 gassent in terra, ligata essent et in caelis. Dicit,
 hoc non ad fideles, sed ad catechumenos pertinere;
 ut baptizandis adhuc scilicet populis, solvi liceret
 crimina, vel teneri. Duorum denique Evangelista-
 rum capitula conjungis, ut unum esse videantur; et
 adjicis, quod Matthæus minus integre prosecutus sit,
 complese Joannem: ut quia apud Matthæum dixe-
 rat Dominus: *Ite et docete omnes gentes, baptizantes
 eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*
 (Matth. xxviii, 19); apud Joannem impleverit di-
 cens: *Si cujus dimiseritis peccata, dimittentur illi; cu-
 jus retinueritis, et tenebuntur* (Joan. xx, 23): ut hoc
 dimittere vel ligare ad gentes quæ baptizandæ erant,
 pertinuisse videatur, quia prior Evangelista de gen-
 tibus prælocutus sit; de solvendo autem et ligando
 posterior impleverit. Quid ais? Evangelistæ duo di-
 midiatos invicem sensus, et semi integros reple-
 runt? Verba his invicem, ratiove defuerat; aut non

in omnibus totum Spiritus sanctus implebat, propo-
sitos perferens sensus, et ad plenum dicta desin-
niens? Hominis confirmatum testamentum nemo
superordinat: Dei tabulam, tabula diversa mutabit?
Quænam in vobis hæc vincendi cupido est, ut tale
aliquid audeatis? Quid quod apud Matthæum ipsum
ante passionem suam dixerat Dominus: *Quæcumque
ligaveritis in terra, erunt ligata et in cælo et quæcum-
que solveritis in terra, erunt soluta et in cælo* (Matth.
xvi, 19)? Apud Matthæum hoc prædixerat Dominus,
et nullam ibi gentium fecerat mentionem: cur ergo
illi capitulum Joannis adjungis, ubi suum posuit, et
ita posuit ut a gentibus separaret? quod utique si ad
gentes pertinere voluisset, potuit ipse conjungere
quod ipse ponebat. Totum ergo quod quæris, apud
Matthæum habes. Cur non universa legisti, qui epi-
scopum doces? Primum præcepti istius caput re-
pete. Ipso referente Matthæo, paulo superius ad Pe-
trum locutus est Dominus; ad unum, ideo ut unita-
tem fundaret ex uno; mox id ipsum in commune
præcipiens, ^a qualiter tamen ad Petrum incipit: *Et
ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, et super istam
petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ infernorum
non convalescent adversus eam. Et tibi dabo claves regni
cælorum: et quæcumque ligaveris super terram, ligata
erunt et in cælis; et quæcumque solveris super terram,
erunt soluta et in cælis* (Ibid. 18, 19). Dic frater;
de solis gentibus hoc locutus est: *Super hanc petram
ædificabo, inquit, Ecclesiam meam?* Ecclesiam, non
baptizatas gentes vocat? homo necdum renatus, cor-
pus est Christi? Quid solvo gentibus, quod non est
ligatum? Nam si non reputatum est, nec ligatum.
Quid alligo, quod nullo jure constringo? Gentilis
homo, liber est Legi. Vide nunc e contrario, an in
baptizatum utraque convenient. Solvitur venia, quia
peccato tenebatur; ligatur anathemate, quia solutus
fuerat fide et per gratiam liberatus. Quod si ad gentes
hanc solvendi licentiam vel ligandi spectasse conced-
dam; multo magis ad baptizatos pertinuisse convin-
cam. Nam si is solvi potuit vel ligari, qui non habuit
vinculum; quanto magis ille quem fidei jura tenuerunt?

XII. Ais posuisse Matthæum: *Si peccaverit in te
frater tuus, vade et corripe eum solus cum solo* (Matth.
xviii, 15); ac statim subjunxisse Dominum: *Quæ-
cumque solveris in terra, soluta erunt et in cælis*; ut ad
fratris offensam pertinere videatur. Age, non vides
quod supra dicit: *Si in te peccaverit frater tuus*: heic
vero addit: *Amen dico vobis. Quæcumque solveritis in
terra, etc.* Illud uni jussit, hoc pluribus relaxavit:
illud ipse solvit in quem admittitur; hoc vero, Ec-
clesia: illud, sine sacerdote, sine fratribus; hoc ab
omnibus impetratur. *Quæcumque solveritis, inquit;
omnino nihil excipit. Quæcumque, inquit: vel ma-
gna, vel modica. Attende quod ad Petrum dicat in-
ferius id quod peccatur in hominem, septuagies et
septies relaxandum; ut ostendat, alias vel semel
posse. Tamen qui in Petrum peccat, Dominum lædit:*

^a Qualiter. Forte legendum cum Latinio, *æquali-
ter*, et sic distinguendum: *in commune præcipiens*

A sicut ad Samuel ipse significat: *Non te nullius momenti
fecerunt, sed me* (I Reg. viii, 7). Conceditur ergo vel
semel Ecclesiæ, quod nobis ipsis totiens imperatur.

XIII. Nunc ad erraticam ovem, drachmam illam,
et adolescentiorem filium revertamur: quæ ego
exempla cum strictim scripto priore tetigissem, tu
plena repetisti, edocens et ostendens drachmam et
ovem et filium minorem ad publicanos et peccato-
res; hoc est, humilem populum, non ad Christianæ
plebis imaginem, nec ad formam fidelium pertinere.
Gratulor me doceri; intellectum vero non esse, mo-
leste fero. Nam quid asseram? *Ea quæcumque lex
dicat, his qui sub lege sunt, dicere* (Rom. iii, 19);
utique et hoc principaliter ad priores dictum esse
consentio, sed in forma fidelium, sed in imagine
B futurorum, sicut Apostolus dicit: *Hæc autem in figu-
ra contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem
nostram, in quos, fines sæculorum devenerunt.*
(I Cor. x, 11). Et iterum: *Quæ omnia illis umbræ
erant futurorum bonorum* (Hebr. x, 1). Certe ipse
adnuis, ad publicanos et peccatores, hoc est, humi-
lem populum, et ideo juniorem, illa dictata. Dic er-
go: an populus Christianus ipse est junior? an in radice
cohæserit? an ^b illa membra compegerit?
ædificatus, ut scriptum est, *in fundamentis aposto-
lorum et prophetarum, et ipso angulari lapide Christo
Jesu* (Ephes. ii, 20). *An Judæorum Deus tantum?
Nonne et gentium? Immo et gentium. Siquidem unus
Deus, qui justificat impium ex fide, et per fidem*
(Rom. iii, 29, 30). Certe ille humilis populus, quem
C Deus, drachmæ, filio minori et oviculæ conferebat,
Ecclesia fuit: unde omnis turba credentium, unde
populus Christianus. Hinc corpori nostra etiam mem-
bra conjuncta sunt, et totæ credentium portiones,
ut in bonam olivam ex oleastro gentium conveni-
rent, sicut Apostolus dicit: *Participes pinguedinis
ejus effectæ* (Rom. xi, 17)? atque ita *unam omnes
essemus in Christo, Judæus et Græcus, servus et liber*
(Gal. iii, 28). Si ergo cum illis humilibus unum cor-
pus sumus, dicta sunt et ad nos quæ veterum humi-
les audierunt: atque ita omni corpori nuntiatum est,
quidquid de corporis parte prædicatum est.

XIV. Dicam planius: ille posterior populus, ille
pauper, ille mediocris, imago Ecclesiæ fuit, anima
humilis et modesta, anima liberata per Christum.

D Hanc venit Dominus salvam facere, hanc apud in-
feros non reliquit: hæc est ovis illa quæ humeris
reportatur: id est, nisu et vigore patientiæ. Hæc
est drachma, quæ quæritur: et vicinis, inventa
monstratur. Vides formam ejus similitudini peni-
tentium convenire? Vides misericordiam usque ad
hoc tempus extendi? Vides quæcumque Ecclesiæ
nascenti dicta sunt, ad plenitudinem Ecclesiæ perti-
nere? Inde ibi Dominus adjecit: *Sic erit gaudium in
cælo super unum peccatorem penitentiam agentem,
quam super nonaginta novem justos, quibus non fuit
opus penitentia* (Luc. xv, 7). Nam si omnia illa ad

æqualiter, tamen, etc.

^b Illa membra. Legit Latinus, *an in illa membra.*

commonendos nos scripta sunt; cui tandem populus ille peccator humilis comparabitur, nisi populo pœnitenti? Ac si figuris in ordinem recurrentibus, nonaginta novem sanæ, omnis Ecclesia est; una vero erratica, delinquentium portiuncula est: ac drachma quæ periit, miser ille peccator est: rediens post mala sua filius, redempto illi similis æstimatur. Jam recte a me positum vides, cum de pœnitentium curatione tractarem, dixisse Dominum: *Non est opus sanis medico, sed male habentibus* (Matth. ix, 12). Recte et illud: *Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v, 5). Quidquid de publicanis et peccatoribus dictum est, ad ægros omnes et omnes miserios pertinebit.

XV. De solis, ais scriptum esse martyribus: *Benti lugentes*. Nemo ergo præter illos, peccata sua plangit? Non David clamat: *Lavabo per singulas noctes lectum meum* (Psal. vi, 7). Et iterum: *Quoniam cinerem, sicut panem edi; et potum meum cum fetu miscebam* (Psal. ci, 10). Non Jacob dicit: *Anni vitæ meæ darissimi* (Psal. xlvii, 9). Non Apostolus ad Timotheum: *Desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum* (II Tim. i, 4)? Nec tamen hoc de martyre loquebatur. Quid nunc? Miseri pœnitentes siccos habent oculos? Et qui peccasse se dolent, flere non norunt? Ipsi communicantes, ipsi fideles, lacrymas non habemus? Quæpiam nostrum, gaudente mundo, gaudere delectat? Vos Novatiani, *jam satiati estis, divites facti estis, sine nobis regnare cœpistis* (I Cor. iv, 8). Non ergo^a quisque miserabilis est, ita incipit esse miserandus. Post hæc proponis, et dicis scriptum esse per Dominum: *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus; Qui autem in Spiritum sanctum peccaverit, non dimittetur ei neque hic, neque in futuro* (Matth. xii, 31, 32). Aut ego fallor, aut istud exemplum contra te valet. Nam si omne peccatum et blasphemia relaxabitur, vides veniam pœnitentibus non negari. Ergo omne peccatum, ergo ipsa quoque blasphemia. Habes additum secundum Lucam: *Et in filium hominis peccaverit remittetur ei* (Luc. xii, 10). Quid hoc amplius de misericordia Dei, de clementia judicantis? An non invidet oculus tuus, quia bonus est paterfamilias (Matth. xx, 15)? Non licet illi facere, quod vult? Quin immo, *tu quis es qui judicas servum? Domino suo stat, aut cadit: Potens est autem Deus statuere illum* (Rom. xiv, 4). Sed qui in Spiritu sancto blasphemaverit, ais, non remittetur ei (Matth. xii, 32). Soles, totas percurrere lectiones: cur hic non legisti, quid sit istud, *In Spiritu*? Habes supra scriptum, cum Dominus dæmonia verbo fugaret, et virtutes multas speciali vigore compleret, dixisse Pharisæos: *Hic non expellit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum* (Ibid., 24): hoc est, in Spiritum sanctum deliquisse, in ea blasphemasse quæ

A per sanctum Spiritum gerebantur. In cæteris quippe peccatis, aut errore labimur, aut metu frangimur, aut carnis infirmitate superamur. Hæc cæcitas est non videre quod videas, et sancti Spiritus opera diabolo deputare, eamque gloriam Domini qua diabolus ipse superatur, diaboli appellare virtutem. Hoc est ergo quod non dimittetur: reliqua bonis pœnitentibus, frater Symproniane, donantur.

XVI. Posthæc, de sarmentis et vite proponis sic: Ait Dominus apud Joannem: *Ego sum vitis vera, et Pater meus agriculor est. Omne sarmentum in me quod non affert fructum, tollet illud; et omne fructiferum, purgabit illud* (Joan. xv, 1). Vides igitur in sarmentis fructum requiri, id est bona opera pœnitentiæ, sicut Joannes ait: *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ* (Matth. iii, 8). Vides sarmenta purgari, quæ sunt detrimenta carnis, damna lætitiæ, damna patrimonii, vite labores; qui actus proprie pœnitentium sunt. Vides etiam agriculturam Domini, qui ipsa etiam sarmenta non perdat, sed purget et colligat, aliqua plane in ignem, aliqua novellandis pastinandisque vineis. Eli sacerdos, ais, loquitur et dicit: *Si vir in virum peccaverit, orabunt pro eo; si autem in Deum peccaverit quis orabit pro eo* (I Reg. ii, 25)? Joannes itidem: *Si quis scit peccare fratrem suum peccatum non utique ad mortem, postulat pro eo, et dabit illi vitam Deus. Est autem peccatum quod ad mortem ducit, non pro illo dico ut depreceris* (I Joan. v, 16). Vides hoc totum ad peccata manentia pertinere, non ad eos qui aliquando peccaverint, et cœperint pœnitere, ante quam quisquam pro illis roget. Longum est, ut exempla replicemus. Attende universa peccata quibus Dominus comminatur: jam videbis esse præsentia. Quod si non proderit justo in tempore iniquitatis suæ præterita justitia; non oberit impio in tempore justitiæ suæ iniquitas derelicta (Ezech. xviii, 24), cum scriptum sit: *Relinquat impius vias suas, et vir facinorosus cogitationes suas; et convertatur ad Deum et misericordiam consequetur* (Isa. lv, 7). Quod si Deus etiam peccata præterita punivit, deque transactis et prætermisissis poenam suppliciumque constituit; age, non habet in sua potestate mutare sententiam? Non Rahab, non Nabuchodonosor regem, non Gabaonitas, non Ninivitas, non Segor a prædicto interitu liberavit? Non per ipsum, Joel vates hæc intulit: *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, simulque jejunio, et fetu, et planctu; quia misericors est, patiens, et longanimus, et multæ miseracionis, et pœnitens in malitiis. Et quis scit si reversus pœnitebitur, et relinquet post se benedictionem* (Joel. ii, 12-14)? Quare sicubi constitutam peccantibus poenam probaveris, hoc tenebis, aut peccatis perseverantibus constitutam, aut libertatem Deo relictam mutandæ, si pœniteas, ad mellora sententiæ.

^a Quisque. Leg. ut quisque.

^b Hoc est ergo, etc. Rite intellige verba S. Paciani: reliqua peccata dimitti bonis pœnitentibus, non autem blasphemiam in Spiritum sanctum: quia ordinarie et ut plurimum peccatum ejusmodi non curatur

per veram pœnitentiam: justo judicio, deserente Deo ac in reprobum sensum tradente eos qui ita peccant. Vid. Bellarminum lib. ii de Pœnit. cap. 16. BRASICH.
^c Deque trans. Sic optime restituit Latinus pravam editorum lectionem, de quo trans.

XVII. *Aja adhuc, scriptum: Quod si manus tua vel pes tuus scandalizaverit te, abjice eum ab te (Math. v, 29). Quid sit hoc, Moyses, Deuteronomio testificante, prædixit: Si autem peccatus fuerit te frater tuus (hi sunt enim oculi et manus nostræ) aut filia tua, aut uxor tua quæ est in sinu tuo, aut æqualis animæ tuæ, dicens: Eamus et servimus diis quos non noveras (Deut. xiii, 6). Deinde adjecit inferius: Deferes eum, et manus tua erit super ipsum ad occidendum eum. Vides ergo, non de poenitentibus dictum, sed de his qui non solum ipsi in facinore perseverant, verum etiam nos scandalizare non desinunt. Hi quamlibet chari sint, relinquendi: quamlibet utiles deserendi sunt. Proponis adhuc dixisse apostolum Paulum: Auferte malum ex vobis ipsis (1 Cor. v, 13): malum utique, perseverans. Cæterum, poenitentia malum non est, cum David dicat: Bonum est exomologesim facere Deo (Psal. cxi, 2). Nec tamen macula est ille quem poenitet, nec parte sanctorum, nec pace conjungitur. Sed dicit Apostolus: Si quis frater nominatur, et sit aut fornicator, aut simulacris serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebrius, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere (1 Cor. v, 11). Videat non sine causa esse positum, et sit, id est, qui necdum poeniteat, qui necdum improbus esse desierit. Et certe de avaris, et ebriosis, et maledicis, simul dictum est. Responde, frater, an nullus ejusmodi, vestra pace teneatur. Ergo inde est, et quod per Esaiam Deus clamat: Simul iniqui et peccatores peribunt (Isa. i, 28); non poenitentes, non misericordie opera procurantes, quibus apud eundem rursus Esaiam Deus dicit: Et si fuerint peccata vestra et phœnicium, ut nivem dealbaba; et si ut coccum, ut lanam candidam ea efficiam (Ibid. 18).*

XVIII. Attamen, ut ais, Apostolus condemnavit errantem. Nam ad Corinthios prima ita dicit: *Ipe ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicari eum qui tale facinus admisit: in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis omnibus in virtute Dei, tradere ejusmodi satanæ, in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in diem Domini (1 Cor. v, 3-5). Nota, frater, primum, quod non damnat eos cum quibus isto communicat: solus ipse qui tale facinus adquiserat, satanæ traditur, solus excluditur, salva pace sanctorum. Vos, omnes ecclesias pro uno peccatore damnatis? Deinde vides, quod hic ipse peccator incestus, non morti traditur, sed satanæ, ad emendandum, ad colaphizandum, ad poenitendum. Denique ait, Ad interitum carnis, non tamen animæ, non etiam spiritus: sed ad solius carnis interitum, tentationes scilicet, carnis angustias, detrimenta membrorum, sicut alibi de intemperantibus dicit: Tribulationem autem carnis patientur ejusmodi (1 Cor.*

* Nos ... an potius Novatiani. Latine ductore hunc locum ita restitimus, quem luxatum mendisque oblitum sic exhibent editi: Nos, unum apicem legis inflectimus? Novatiani, quia tota Ecclesia, tota veneranda; an potius jura violarunt; qui post tot pacis annos, tot fœdera sanctitatis, novas sibi leges, etc. Restitutionem suadent quæ sequuntur.

vii, 28). *Vix hoc scire? in secunda Corinthiorum, hunc ipsum impium idem Paulus absolvit. Nam de ipso ait: Sufficit illi qui ejusmodi est, objurgatio ex qua fit a pluribus; ut e contrario magis donetis et consolimini, ne forte majora tristitia absorbeat, qui ejusmodi est: Propter quod obsecro vos, ut constituatis in eum charitatem (II Cor. ii, 6-8). Item infra: Si cui autem aliquid donastis, et ego: nam et ego quod donavi, propter vos in persona Christi, ut non possideatur a satana (Ibid. 10). Vides Apostoli indulgentiam, proprias etiam sententias temperantem? Vides mitissimam lenitatem longe a vestro supercilio separatam? longe a Novatiani fronte dissimilem, communi vero vitæ ac saluti omnium consulentem?*

XIX. At etiam in nos severus censor involveris. *Dicis, ex lege cœlesti unum ex mandatis solvere non licere, nec communicare lupis agnos, et quod omnis consensus in crimine sit; et ideo qui picem tetigerit, inquinetur (Eccli. xiii, 1); nec sit ulla societas tuci ad tenebras, aut templo Dei cum idolis, aut conventio Christi ad Belial (II Cor. vi, 14, 15). Ideoque David dicit: Furem videbas, et currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas (Psal. xlix, 18). Ais tandem, quia nos Domini mandata rescindimus. Nos, unum apicem Legis inflectimus; an potius Novatiani, qui tota Ecclesiæ, tota concordie jura violarunt, qui post tot pacis annos, tot fœdera sanctitatis, novas sibi leges, nova instituta, novos ritus pepererunt, arcuum justitiæ inexorabili fronte simulantes? Nos in Ecclesiam lupos recepimus, qui hæreticorum ora vitamus; an potius Novatiani, qui eum ipsi sint rapaces lupi, paulo miseriore aviculas reformidant? Nos consentimus malis, nos picem tangimus, nos tenebris cohæremus, nos idola et Belial jungimur; an illi qui Evaristum, qui Nicestratum receperunt, cæterosque ab Ecclesia recedentes, lingua, manu, moribus inquinatos? Nos cum adulteris et furibus convenimus; an illi qui Novatum, vitæ suæ et capiti prætulorunt; post interceptam pecuniam pupillorum atque viduarum; miseri parentis et partus uxoris parricidam, non modo non poenitentem, verum etiam gloriantem? Verum Paulus Apostolus dixit: Manus cito nemini imponas (I Tim. v, 21). Docet idem; vel tarde, vel post poenitentiam non negandas.*

XX. Sed perdita Hiericho, Achar filius Charmi propter furtum vestis occisus est. Age; vos, totos fures interficite pecuniarum nostrarum atque librorum; et in Novati ossa sævite. Jugum illud rursus accipite, quod neque vos, neque patres nostri portare potuerunt (Act. xv, 10). Quid cessatis, Novatiani, oculum pro oculo, dentem pro dente (Deut. xix, 21) deponere, animam postulare, Circumcisionis et

† Achar filius Charmi. Editi male, Achar filius Charini. Locum restitimus ex lectione Luciferi Calaritanii lib. de non parc. in Deum delinq. cap. 3. Adi sis tom. VI nostræ Bibl. PP. pag. 221, not. 3, ubi Achar veram esse hujus nominis pronuntiationem, ex Calaneo demonstratum.

Sabbati redintegrare commercium? Nacate fures, A lapidate petulantes, Noli in Evangelio legere quod pepercerit Dominus etiam adulteræ consentienti (Joan. viii, 14), quam nemo damnarat: quod peccatricam quæ lacrymis pedes ejus lavabat, absolverit: quod Rahab apud ipsam Hiericho urbem Phœnicum liberavit: quod Thauram a sententia patriarchæ absolverit: quod, Sodomis quoque peremptibus, Loti filiam non exstiterit; liberaturus et generos, si futurum excidium credidissent, Age; non tenes dicere apud David Dominum: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus* (Psal. cxix, 7)? Salomonis quoque sententiam non tacere: *frater fratrem adjuvans, exaltabitur* (Prov. xviii, 9)? Quid Apostolus? *Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicta; vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu mansuetudinis, considerantes vosmetipsos ne tentemini. Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi* (Gal. vi, 1, 2). Et illud quod ante jam retuli: *Opto enim anathema esse in Christo pro fratribus meis cognatis secundum carnem* (Rom. ix, 3). Et iterum: *Omnibus quia factus sum, ut omnes lucrifacerem* (I Cor. ix, 22): hoc est, cum vulneratis, gemitus; cum ægrotantibus, laborem; mortem cum moriente partiri, casum fratrum cum statu suo posse miscere, aliquid de sua sanitate decidere, et deficientibus adhibere medicinam.

XXI. Quid vobis prodest superba et aspera fronte durari, altis regere cervicibus, vultus torquere a miseria, audijns oculosque præcludere? Numquam (vos oro) cecidistis? Nulla in vestris mentibus macula est? Nulla in oculis (oro) festuca? *Quis gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse a peccatis* (Prov. xx, 9, sec. LXX)? Credo ^a; vos justî, benevoli, temperantes, quibus membra omnia sana sunt, quibus omne corpus intactum, quibus medicus necessarius non est, nec medicina languorum. Intrate jam cœlum; paradisi aditus, romphæa cedente, penetrare; tot nostrorum populis, Deum unicum consentientibus, dona vestra præcludite. Quæ si se longe aliter habent quam implacibilis immanitas ^b rigor rerum, et immanitas vestra mentitur; jam intelligitis Novatianî, Deum posse misereri; jam miseris fratribus de præterito consentientibus, vel seram patere medicinam; jam vulneratum illum a Levita et sacerdote præteritum, per Christum posse curari: jam Ecclesiæ preces humilibus non negandas; jam manus sacerdotum miserandis fratribus exhibendas. Nos autem intelligimus, ut exprobras, Ecclesiam Dei, columbam non felle amarâ, non unguum laceratione violentam, parvulis ^c quoque plumis exiguisque. Scimus etiam puteum aquæ vivæ fontemque

signatum, nulla hæretici gurgitis labæ sordera, hortumque conolusum plenum oleribus rognis pariter et parvulis, vilibus atque pretiosis. Octo quoque animas ex arca, sed inter quas et Cham fuerit: et millia illa valuerum atque ferarum bina atque septena, munda pariter et immunda: fontes vero siccas, et nebulas turbinibus excitatas, hæreticorum sterilitatem et insanarum vocum impetus arbitramur. Nec promittimus libertatem, cum ipsi servi simus pœnæ; sed criminâ nostrâ confessi, reliquos etiam ut fateantur hortamur, credantque in eum qui *justificat impium ex fide* (Rom. iii, 26), qui *reflectit sententiam, adversus malitiam irragalam* (Joel. ii, 13, sec. LXX). Attendimus quoque a falsis prophetis et lupis rapacibus, cum cavemus a vobis (Matth. vii, 15), Jannam vero et Mambrem sic restitisse Moysi, sicut vos catholicis, arbitramur. Inde sic punit Apostolus: *Quia sicut Jannes et Mambres resistunt Moysi, ita et hi resistunt veritati: homines mentis corrupti et a Deo reprobati; sed ultra non proficiunt: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut illarum fuit* (II Tim. iii, 8, 9). Quod in vos dictum esse manifestum est, qui neque proficere amplius, neque insipientiam vestram celare potuistis.

XXII. *Qui baptizatur a mortuo, nihil proficit* (Ecclî. xxxiv, 30); utique qui hæretico fonte dilutus, sic et qui peccatoris oleo ungitur, id est, qui spiritu satiat, immundo. Ergo et filii sanguinum vos eritis. Non enim pacem fratrum, sed sanguinem concupiscitis. Fides falsa, est vestra credulitas. Adultera mulier, hæretica congregatio est: Catholica enim, ab initio, de viri sui thori et thalamo non recessit, nec alienos amatores aut extraneos concupiit. Vos exulem formam novo colore pinxistis; vos thorum vestrum a conjugio separastis antiquo; vos a matris unicubæ corpore recessistis, novo placendi genere, novis corruptelarum illecebris expoliti. Nam quod Cyprianum beatissimum mihi pro contrario teste proponis, quia in Epistola quæ de *Lapsis* est, Moysen ^d et Danielem et Job orasse pro peccatoribus dicat, nec impetrasse, dicente Domino: *Et si tres in medio eorum fuerint Noe, Job et Daniel, non liberabunt filios neque Alias, sed ipsi soli salvi erunt* (Ezech. xiv, 20). Utinam, utiqam Cypriano teste nitaris, utinam tam salubribus sententiis acquiescas. Ille enim, cum lapsos ad pœnitentiam cogeret qui pœnitere nolebant, dicentes a confessoribus sive martyribus accepisse se pacem, docuit et ostendit, quod nec patriarchæ illi pro non pœnitentibus impetrarent. Etenim quis liberare possit invitum? quis pro superbis humiliari? quis pro non pœnitentibus impetrare? Quod utique cum diceret, ad pœnitentiæ cogebat remedia. Nec contra se

^a Credo .... languorum. Forte legendum interponendumque: Cedo .... languorum?

^b Rigor rerum. Posteriorem vocem expungit Latinus. Quid porro, si vestram gignendi casu scripserit Pacianus? Vox autem immanitas quæ sequitur, a Titio suppleta reponitur. lb.

^c Parvulis quoque plumis exiguisque. Candentem supplet Titius. Mox vero post Latinium rescripsimus

puteum aq. v. ubi editi habent ut erit.

^d Moysen. Aut Pacianus memoria lapsus, aut patius librarius aliud agens erravit. Rescribendum enim videtur Noe pro Moysen, ad textum Ezechielis subjectum. Neque aliter sane S. Cyprianus de *Lapsis* pag. 130 edit. Oxon. quo respicit S. Pater. Quæ quidem emendatio ex iis confirmatur, quæ habentur infra cap. 24.

locutus est aliquid vir illius gravitatis et meriti, sed fundendas a peccatoribus preces docuit, et exomologesim diligendam. Ipsa tamen Cypriani exempla te permovent, quibus et Moysen et cæteros sanctos non impetrasse commemorat, qui pro peccatoribus postulabant.

XXIII. Ain? Non vides Moysen pro quibus non impetraverit? Reversus ad populum, quid audit in castris? Voces ebriorum et cantus idolothyti personabant. Adhuc perseverabat in nequitia populus, adhuc in ipso crimine permanebat, ac pœnitere non noverat. Attamen quis tibi nostrum dixit, quod Moyses non impetraverit? Dixerat quidem illi Deus; *Deliquit ante me, delebo eum de libro (Exod. xxxii, 33)*. Dixerat tamen auctoritate judicis et Domini potestate; sed vide quam cito reflexerit sententiam, ad-versus populi malitiam irrogatam. Ausculta. Propheta statim, ibidem: *Et precatus est, inquit, Moyses in conspectu Domini Dei sui; Quare, Domine, irasceris ita in populum tuum?* et reliqua (*Ibid. 21*). Item infra: *Et propitius factus est Dominus de malignitatē quam dixerat facere populo suo (Ibid. 14)*. Vides lenitiam esse iram Dei? Vides offensam esse placatam? Et pro populo non rogavit, ^a nec quod fecerat pœnitenti.

XXIV. Sed Noe, inquis, et Daniel, et Job, filios et filias liberare non potuerunt. Et hoc tale est: si pro non rogantibus petant; si pro perseveranti in crimine deprecantur; si non singulos, si non paucos, sed millia multa defendant. Cæterum Noe domum suam a ruina publica liberavit; et Job recepit cuncta quæ perdidit; et Daniel instantem illum sapientibus Babylonix gladium oratione decussit. Lot certe pro salute oppidi, Paulus pro vectoribus navis orat. Sic absolvuntur a justis, qui pœnitere noverunt. Postremo vel illum aspicio quod scriptum ait: *Ipsi soli salvi erunt (Ezech. xiv, 20)*. Qui illi? Ipsi utique qui pro peccatoribus deprecantur, impune pro talibus postulabunt. Et cur Ecclesiam damnas? cur pro pœnitentibus prohibes deprecari; si etiam pro his petere licet, quo quibus non licet impetrare? Lege igitur diligentius Cyprianum meum: lege totam de *Lapsis* epistolam: lege aliam quam ad Antonianum dedit; ubi exemplis omnibus Novatianus urgetur: jam scies quid de pœnitentium curatione pronuntiet. Cyprianum loquor, vestra oppugnantem et catholica jura retinentem. Tertullianum post hæresim (nam multa inde sumpsistis) ipsum epistola sua, et ea ipsa quam catholicus edidit, audies confitentem, posse Ecclesiam peccata dimittere.

XXV. Vides ergo Ecclesiam esse reginam in veste aurata et variegata (*Psal. xlv, 10*); multorum utique corporum, multorumque populorum varietate compositam. Non est coloris unius ista pictura, nec in uno habitu emicat tanta diversitas. Pars illa indumenti tegit, ista componit. Nonnulla pectori adhæret, aliqua ultimo sinu trahitur, et inter vestigia

^a *Nec quod fecerat pœnitenti.* Legendum conjicit Latinus, nisi quod fecerat pœnitente.

A ipsa sordescit. Quædam, purpuræ martyrum comparatur; aliqua, serico virginali; nonnulla, sinu plicante, subauitur, aut acu inserente reparatur. *Alius enim sic, alius autem sic (I Cor. vii, 7)*; et tamen una, in omnibus, regina componitur. Ergo eadem secunda vitis et locuples, plures habens ramos, multo palmitum crine distentior; nihil ne ex istis hiberno frigore laboravit? nihil asperas grandines pertulit? nihil torridas incusavit æstates? Asperior est hæc gemma palmitibus, ista fortior, illa sincerior; hæc se diffundit in fructus, hæc in solas exuberat frondes. Vitis tamen ubique formosa. Mater hæc *adolescentularum, quarum non est numerus (Cant. vi, 7)*. Calculare denique si potes catholicos greges, et duc in digitos nostræ plebis examina.

B Nec illa modo quæ toto orbe diffusa sunt cunctis plena regionibus; sed hæc, frater Symproniane, quæ tecum in proximis finibus et vicina urbe consistunt. Contemplare, quot nostros unus aspicias, quot meorum populis solus occurras. Nonne ut stillicidia, fontibus magnis? nonne, ut ab oceano quædam gutta, sorberis? Dic, dic an istæ adolescentulæ ex vestra plebe generentur, an tu solus ^b has parias. Nostra est, inquam, ista regina *electa matri suæ atque perfecta (Ibid., 8)*. Nihil quippe electum, nisi melius et majus ex alio; nihil perfectum potest esse, nisi plenum.

XXVI. Jam et illud attendite, an hæc potissimum ædificata sit: *In fundamentis prophetarum et apostolorum ex ipso angulari lapide Jesu Christo (Ephes. ii, 20)*. Si ante te cœpit, si ante te credidit, si a fundamentis prioribus non recessit, si non illa migravit, si non a reliquo corpore separata suos sibi magistros et propria instrumenta constituit, si quid insolitum argumentata est, si quid novi juris invenit, si corpori suo repudium pacis indixit: plane tunc a Christo recessisse videatur, tunc extra prophetas et apostolos constitisse. Hæc igitur erit domus magna, locuples omnium diversitate vasorum, in qua purum refulget aurum, in qua ductile lucet argentum; verum, quæ etiam lignea sicut scriptum est (*II Tim. ii, 20*), et fictilia vasa dignatur. Magna enim domus multos movet usus, opera diversa sollicitat. Non solum quærit argentum, nec aureo tantum delectatur ornatu. Subinde plus decet magna, contemptus; et inter nobiles ambitus, exigua quoque jocunda sunt. Nullus artifex opera sua despicit, nec vilia sibi putat esse quæ fecit. Et unde pro peccatoribus passum putas Christum, nisi quod perdere noluit quidquid ipse formavit? Unde illum putas hodieque interpellare pro miseris, nisi quod modicum, eumque et despectissimum, non repellit; neminem, ex his quos acceperit, perditurus; ligneo licet ac fictili comparentur, atque ita in domo sua omnia vasa componit?

XXVII. Tandem, frater Symproniane, non pigeat esse cum multis; tandem libeat reduvias Novatiano-

^b *Has parias.* Sic rescripsimus ex conjectura Latinii. Editi, hoc parias.

rum, et præsegmina vestra contemnere; tandem catholicos greges et tam late patentes Ecclesiæ populos intueri. Ubi unus, inquiet, ibi et ego; et ubi duo, ibi Ecclesia: ubi unus tamen concors; ubi duo, pacifici. Ubi unus, et Ecclesia; quanto magis ubi plures? *Meliores, inquit, duo quam unus: et spartum triplex non rumpitur (Eccle. iv, 12)*. Audi David: *Psallam nomini tuo in ecclesia multa (Psal. xxxiv, 18)*. Et iterum: *In populo gravi laudabo te (Ibid.)*. Et: *Deus deorum locutus est, et vocavit terram ab ortu solis usque ad occasum (Psal. xlix, 1)*. Quid semen Abrahæ, secundum stellarum modos et numeros arenarum, vestra paupertate contentum? *Benedicentur in te, inquit, omnes tribus terræ (Gen. xii, 18)*. Dic; Novatianus has impleat? Non tam parum, sanguine suo redemit Deus, nec tam pauper est Christus. Cognosce jam, frater, Ecclesiam Dei dilatantem tabernacula sua, et aulæorum palos

A dextra sinistraque figentem: intellige, *ab ortu solis usque ad occasum laudabile nomen Domini (Psal. cxii, 3)*. Vide, vide, quæso, Novatianis in verba luculentibus, catholicas agi toto orbe divitias. Super omnibus quibus a te sum consultus, instruxi. Nul- lum, ex propositis caput sententiamve præterii. Ad ipsos apices et verba respondi. Si consulenti animo requisisti, amanter ostensum est: si lacessenti, haud segniter disputatum. Subjungam, cum vacuum erit, et aliam epistolam, in qua non vestra redarguam, sed nostra proponam: quam, si benigne et sine fastidio legeris, fortasse non lædet. Interim, in ista, peto ut singula quæque percenseas. Omnia cito lecta prætereunt: si charismata meliora desideras, et bonæ eruditionis animam geris, non facile tam vera contemnis. Dominus te in æternum custodire et protegere dignetur, et Christianum vivere faciat ad concordiam spiritualem. Amen.

SANCTI PACIANI PARÆNESIS,

SIVE

EXHORTATORIUS LIBELLUS, AD POENITENTIAM.

I. Etsi aliquoties, tumultuose licet, de pœnitentium curatione non tacui; memor tamen dominicæ sollicitudinis, quæ propter unius oviculæ detrimentum cervicibus etiam suis et humeris non pepercit, integrato gregi referens peccatricem delicatam: conabor, ut potero, tantæ virtutis exemplum etiam stylo^a; condere, ac dominici laboris industriam, mediocritate (qua dignum est) servus imitabor. Unum illud vereor, dilectissimi, ne solitæ contrarietatis adversis, inculcando quæ fiunt, admoneam magis peccata quam reprimam: meliusque fuerit, Atici Solonis exemplo, tacere de magnis sceleribus, quam cavere; eo usque progressis nostratum moribus, ut admonitos se existiment cum vetantur. Hoc enim, puto, proxime^b Cervulus ille profecit, ut eo diligentior heret, quo impressius notabatur. Et tota illa reprehensio dedecoris expressi ac sæpe repetiti, non compressisse videatur, sed erudisse luxuriam. Me miserum! Quid ego facinoris admissi? Puto, nescierant Cervulum facere, nisi illis reprehendendo monstrassem. Verum sit illud. Dei refugæ aut extra Ecclesiam constituti, etiam exasperati sunt castigationis injuria; indignati scilicet, mores suos ab ali-

C quo posse reprehendi. Atque ut cœnum solet tum maxime fœtere cum moveas; et incendium tum magis ardere, si vertas; et rabies tum vehementius sævire, si provoces: ita illi objurgationis necessariæ stimulos contrario calce fregerunt, non sine suo quidem malo et vulnere repugnantes.

II. Vos tamen, dilectissimi, a Domino mementote positum: *Argue sapientem, et amabit te: atque stultum, et odio te habebit (Prov. ix, 8)*. Et iterum: *Ego, quos diligo, redarguo et castigo (Apoc. iii, 19)*. Atque ideo blandam hujus mei operis ac sollicitam diligentiam, et secundum Domini voluntatem a me ipso fratre vestro ac sacerdote susceptam, amorem potius credite quam rigorem, sequendo amabiliter, non pertinaciter repugnando. Præterea nullus existimet hunc ipsum de Pœnitentiæ institutione sermonem solis tantummodo pœnitentibus ordinatum; ne propter hoc quisquis extra hunc gradum positus est, ea quæcumque dicentur, velut in alios destinata fastidiat, cum in hanc quasi sibilam totius Ecclesiæ disciplina^c notetur, quando, et Catechumenis, ne in hoc transeant; et fidelibus, ne in hoc redeant, providendum sit; ipsis vero pœnitentibus, ut cele-

^a Condere. An condire?

^b Cervulus ille.... Cervulum fuere. S. Hieronymus lib. de Viris illustr. cap. 106, inter varia Paciani opuscula, illud primo loco recenset, Cervus inscriptum: quod jamdiu interit. Ludicri nimirdm spe-

ciem exagitabat eo in opere S. Pater, de quo plura homines eruditi. Vide sis præ cæteris Cangii utrumque Glossarium verb. κρεβούλολος et Cervula.

^c Al. coarctetur. Id.